

УДК 792.032 (510):78.03(510)

Цитування:

Антошко М. О. Старовинний театр та музичне мистецтво Китаю. *Мистецтвознавчі записки*: зб. наук. праць. Вип. 37. Київ: ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. С. 85-89.

Antoshko M. (2020). Ancient Theater and Music of China. *Mystetstvoznavchi zapysky: zb. nauk. prats'*, 37, 85-89 [in Ukrainian].

Антошко Марина Олегівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри загального та спеціалізованого
фортепіано Національної музичної академії
України імені П.І.Чайковського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4105-7519>

СТАРОВИННИЙ ТЕАТР ТА МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО КИТАЮ

Мета роботи полягає у вивченні проблеми старовинного театру Китаю та впливу музичного мистецтва на древні традиції країни. **Методологія** дослідження полягає у використанні історичного та біографічного методів у вивченні цієї тематики. **Наукова новизна** статті полягає у дослідженні проблеми світогляду стародавнього Китаю, спираючись на музичні традиції та театральне життя країни. Було виокремлено історичні імена філософів, які вплинули на розвиток системи музичного мистецтва та освіти, що позначилось на культурних традиціях країн Сходу. **Висновки.** На основі вивчення проблеми старовинного театру та музичного мистецтва країни виявили самобутню китайську культуру. Проблема вивчення світоглядної системи стародавнього Китаю як підґрунтя виникнення музичної традиції цікавила багатьох науковців, адже здійснювала вплив на культурне життя країн Сходу. Філософські погляди впливали як на театральне життя, так і на музичне мистецтво країни. Отже, культурні традиції Китаю спирались на древні філософії Китаю: конфуціанство, даосизм та буддизм. Питанням виховання, зокрема естетиці, в Китаї приділялась особлива увага. Музичне виховання займало важливу роль у культурі Китаю. Конфуцій наголошує на всебічному розвитку людини, при цьому роблячи акцент на моральність особистості. Отже, театральне мистецтво Китаю відрізняється культурною єдністю та своєрідністю. Музичне навантаження відіграло велику роль. Світогляд китайців побудований на баченні природи як живого організму. Виникають перші паростки музично-театрального мистецтва. XII-XIII століття ознаменовані зародженням китайської опери. Китайський театр був в повному розумінні народним. Музична сторона класичного театру відрізняється нерозривною єдністю звуку, слова і танцю. Коло образів, настроїв, прийомів акторської гри характеризується певним типом мелодики, ритміки, складом оркестру. Тематика старовинного театру та музичне мистецтво Китаю є цікавою й не до кінця вивченою, що зумовлює потребу подальшого розвитку у вивченні даної проблематики.

Ключові слова: старовинний театр Китаю, музичне мистецтво, культурні традиції, філософія країни.

Антошко Марина Олегівна, кандидат искусствоведения, доцент кафедры общего и специализированного фортепиано Национальной музыкальной академии Украины имени П. И. Чайковского

Старинный театр и музыкальное искусство Китая

Цель работы: заключается в изучении проблемы старинного театра Китая и влияния музыкального искусства на древние традиции страны. **Методология** исследования: заключается в использовании исторического и биографического методов в изучении данной тематики. **Научная новизна** статьи заключается в исследовании целесообразности проблемы мировоззрения древнего Китая, опираясь на музыкальные традиции и театральную жизнь страны. Было выделено исторические имена философов, которые повлияли на развитие системы музыкального искусства и образования, что отразилось на культурных традициях стран Востока. **Выводы.** На основе изучения проблемы старинного театра и музыкального искусства страны обнаружили самобытную китайскую культуру. Проблема изучения мировоззренческой системы древнего Китая как основа возникновения музыкальной традиции интересовала многих ученых, ведь осуществляла влияние на культурную жизнь стран Востока. Философские взгляды влияли как на театральную жизнь, так и на музыкальное искусство страны. Итак, культурные традиции Китая опирались на древние философии Китая: конфуцианство, даосизм и буддизм. Вопросам воспитания, в частности эстетике, в Китае уделялось особое внимание. Музыкальное воспитание выполняло важную роль в культуре Китая. Конфуций подчеркивает всестороннее развитие человека, при этом делая акцент на нравственность личности. Итак, театральное искусство Китая отличается культурным единством и своеобразием. Музыкальное образование играло большую роль. Мировоззрение китайцев построено на видении природы как живого организма. Возникают первые ростки музыкально-театрального искусства. XII- XIII века ознаменованы зарождением китайской оперы. Китайский театр был в полном смысле народным. Музыкальная сторона классического театра отличается неразрывным единством звука, слова и танца. Круг образов, настроений, приемов актерской игры характеризуется определенным

типом мелодики, ритмики, составом оркестра. Тематика старинного театра и музыкальное искусство Китая интересно и не до конца изучено, что требует дальнейшего развития в изучении данной проблематики.

Ключевые слова: старинный театр Китая, музыкальное искусство, культурные традиции, философия страны.

Antoshko Marina, Candidate of Arts, Associate Professor of the Department of General and Specialized Piano of the National Music Academy of Ukraine named after P. Tchaikovsky

Ancient Theater and Music of China

The purpose of the article is to study the problem of ancient Chinese theater and the influence of musical art on the ancient traditions of the country. The methodology of the study is to use historical and biographical methods in the study of this topic. The scientific novelty of the article is to study the feasibility of the problem of the worldview of ancient China, based on the musical traditions and theatrical life of the country. The historical names of the philosophers who influenced the development of the system of music and education, which affected the cultural traditions of the countries of the East, were distinguished. Conclusions. Based on a study of ancient theater and music, the country has identified a distinctive Chinese culture. The problem of studying the worldview system of ancient China as the basis for the emergence of the musical tradition has interested many scholars because it influenced the cultural life of the countries of the East. Philosophical views influenced both theatrical life and the musical art of the country. Thus, China's cultural traditions were based on ancient Chinese philosophies: Confucianism, Taoism, and Buddhism. Special attention was paid to the issue of education, in particular aesthetics, in China. Music education has played an important role in China's culture. Confucius emphasizes the comprehensive development of man while emphasizing the morality of the individual. Therefore, China's theatrical art is distinguished by cultural unity and originality. Musical load played a big role. The Chinese worldview is based on a vision of nature as a living organism. The first sprouts of musical and theatrical art emerge. XII-XIII centuries marked the birth of Chinese opera. The Chinese theater was in full understanding of the people. The musical side of the classical theater is characterized by an unbroken unity of sound, words, and dance. Circle of images, moods, techniques of acting is characterized by a certain type of melody, rhythm, composition of the orchestra. The topics of the ancient theater and Chinese art are interesting and not fully understood, which necessitates further development in the study of this issue.

Key words: ancient Chinese theater, musical art, cultural traditions, country philosophy.

Актуальність теми дослідження. Проблема вивчення старовинного театру та музичного мистецтва Китаю є цікавою та актуальною, адже зумовила повернення до філософських витоків, які здійснили вплив на музичну культуру країни. Музичні традиції відіграла значну роль у мистецтві країн Сходу, зокрема Китаї. Говорячи про китайську культуру, слід зазначити, що розуміння мистецтва музики проходить крізь всю китайську філософію та історію.

Аналіз досліджень. Питання театрального мистецтва досліджували В. Виноградова, В. Малявін, С. Фіцджеральд та інші. Культура Китаю та тема старовинного театру завжди цікавила багатьох дослідників, серед яких виокремлюються такі представники китайського мистецтва як: Хоу Цзянь, У Ген-Ір, Вей Дзюнь та інші. Отже, ми бачимо, що питання театрального мистецтва Китаю та музична культура є ще досі недостатньо висвітленим і потребує подальшого вивчення.

Метою роботи є вивчення проблеми театрального життя Китаю, зокрема історичні моменти його творення, які є цікавими для подальшого вивчення.

Основний виклад матеріалу. Як зазначає науковець Хоу Цзянь, історія театрального життя Китаю уходить в давнину. Поняття театр - «сюй ге» відноситься до XII століття. Однак, у наукових дослідженнях існують версії появи

театру раніше, в період «Весни та Осені» (772 – 481 р. до н.е.), коли з'явилися артисти, які вміли співати, танцювати та копіювати дії інших людей, так звані «артисти з народу». Цих артистів запрошували до імператорських дворів. Поєднання різних театрів в Китаї стали початком утворення «китайської народної опери». Значним театральним жанром пекінської опери був «цзіньцзюй». Китайська народна опера синтезувала оперний спів та балет, драматичний театр та циркові номери, пантоміму, мелодекламацію, спів та гру на народних інструментах. Завдяки китайському співаку, виконавчу жіночих ролей - амплу «дань» Мей Ланьфану, який очолив Пекінську оперу та згодом представив театральні вистави в Японії у 1919 році, вона здобула визнання поза межами Китаю. Він зіграв у спектаклях «Сп'яніння Ян Гуй-фея», «Ба-ван розлучається з Юй-цзи», «Прогулянка по саду перерваний сон», «Меч всесвіту», «Застава Хуннігуань» та інші. Відомими виконавцями Пекінської опери були: Чен Чанген, Юй Саньшен, Чжан Еркуй, Тань Сінпей, Ян Сяолоу та інші [5,с.5].

Історики виокремлюють етапи становлення системи мистецтв: Ранній (IV – VI століття), період розквіту (VII - XIII століття) та пізній період (XIV – середина XIX століття). Проникнення китайської культури на Захід висвітлюють роботи таких науковців, як: М.

Гранет, В. Малявіна, Сюй Вей-хун, С. Фіджеральд, М.Кравцова, які зазначають, що народний театр здійснював вплив на новий драматичний китайський театр. Китайська опера мала свою особливість, адже її природа було відмінною від європейських вистав. Вистави її поділялись на: містерії – карнавали (актори переодягались в різні звірині костюми з масками), містерії – інсценування, ціллію який було передавання життя священників (переважно були побудовані на діалозі та включали хорову частину) та придворні театральні постановки [5, 13]. Становлення театрального життя Китаю приходить на епоху династії Хань. Одними з першими театрів стали «Гоу-Дан» та «Чхан-Хуей». Епоха Шести династій також проводила театральні вистави. Свій розвиток театральна культура набуває в епоху Тан, коли з'являються такі види вистав, як: пісенно-танцювальні, пісенно-ігрові, сценки діалогічного характеру, вистави, які поєднували танок, музичний супровід та сценічну гру, ляльковий театр тощо. Популярністю користувались театралізовані діалоги, які висміювали представників влади. Ці театралізовані сценки мали імпровізаційний характер. Саме в цей період (епоху Тан), форма театралізованих дійств набуває більш цілісних форм та видів амплуа. Наприклад, виходять на перший план арії – «дацой», які побудовані були з 3-х частин: головна чи перша частина, сценічне дійство театральних епізодів – друга частина та танцювальна частина – третя. Драматичні сюжети на переважно історичну тематику домінували в епоху Юань. Саме в цей період з'явилися «цзацзой» - північна та «наньсой» - південна драми. На характер «цзацзой» здійснила вплив культура Індії та Персії. На відміну від північної драми, південна мала менш статичний характер, вокальні партії могли виконувати всі артисти театральної трупи, відмінно від північної, де головні партії виконувались тільки головними героями. По формі та структурі ці драми також мали відмінності: північна мала пролог і чотири акти, а форма південної підлягала змінам. Але, поряд цих відмінних рис, театральні вистави епохи Юань мали досить зрілу форму, насичену музично-танцювальними номерами та театралізованими сценами. Південна драма не протрималась довго, її відродження відбулось лише в XV – XVI столітті. Деякі деталі південної драми знайшли відображення в північній. Зміст сюжетної лінії поділяється на: твори побутового характеру, історична та релігійна тематика тощо. По формі драма мала перший акт – де було представлено взаємодію персонажів. Другий акт

– розвиток дії та знайомство з новими дійовими особами. Третій акт – загострення конфлікту та четвертий – вирішення проблеми. Драма епохи Юань яскраво відображала поєднання співу, танцю, музичного супроводу та сценічних дій. Саме ця драма стала початком для появи Іянської та Кушанської народної опери XVII століття, а згодом й Пекінського народного театру «Кінгтяо» (XIX століття) [5, с.15].

Як стверджує Хоу Дзянь, існував традиційний (чи оперний) театр, який з'явився у V столітті завдяки комічним сценкам бродячих акторів та співаків. Згодом, у XIX столітті цей традиційний театр мав чітку систему акторської гри, певні амплуа та синтез пластики, вокалу, костюмів, гриму та музичного супроводу. Відмінно від традиційного, - існував драматичний театр, який з'явився в XIX - XX столітті. Згодом, театральна діяльність надала поштовх появі драматичних шкіл, які з'явилися у Шанхаї та Пекіні. Всі досягнення в області пластики, музики та співів перейшли до «нового мовного театру». Серед відомих китайських драматургів цього театру були: Цао Юй «Ураган» та «Схід сонця», Го Можо «Цюй Юань», Хун Шень «Смерть відомого актора». Завдяки розвитку театрального мистецтва, появляються драматичні трупи: Пекінський народний театр, Китайський молодіжний театр, Шанхайський народний театр, Ляонінський народний театр, Гуандунський драматичний театр. Відомими творами, які ставились на театральних сценах цих театрів, були: «Провулоч Гала», «Цюй Юань», «Дух епохи Весни та Осені», «Кун Фаньсень». Важливо сказати, що для китайського театру важливим елементом є синтез музики, співу, танцю, акробатичних дій, військових вправ тощо. Важливу роль зіграв оркестр, який включав інструментальний склад: 2-струнна китайська скрипка – «хуцзінь», щипкові «юецінь» - з роду лютні, китайські балалайки «сиху», ударні – гонги, тарілки, барабани тощо. Слід сказати, що завдяки розвитку китайського традиційного театру, з'явилися теми для сюжетів в живопису, де яскраво відображені акторські вистави з масками та гримом [5, 18-19].

Цікавим моментом є те, що в Китаї існує близько 300 різновидів пісенно-оповідального мистецтва. Цікаву інформацію стосовно цього жанру знаходимо в роботі Вей Дзюна. Пісенні номери виконують зазвичай один або декілька акторів. Популярністю користуються музичні номери під супровід музичних інструментів, зокрема широкого використання дістали струнні – «сиху» - китайська балалайка, барабани, цимбали тощо. Цей вид музичного мистецтва був

актуальним для людей з низьким рівнем знань, адже сприяв розвитку як духовного, так і освітнього рівня культури. Ці твори передавали національний характер, адже мали фольклорне коріння, чим й спрощували сприйняття простим людом. Історії відома поезія епохи Тан, проза «фу» епохи Хань, «ци» епохи Сун, мелодії «цой» епохи Юань та визначна «Книга пісень» чи «Шицзин». Значним є розділ «Гофен», який відобразив національну красу через пісні та народний фольклор про особливості древніх князівств Китаю. Так, на основі пісень виник поетичний жанр «чуци», представником якого був Цюй Юань (340-278 р. до н. е.). Відомими поетами були Лі Бо та Ду Фу. Музично-поетичний жанр «ци» славився іменами таких співців: Люй Юн, Су Ші, Сін Цінцзи, Лі Цінчжао [5, 21].

Китайська музична культура віддзеркалювала філософські направлення, створені Конфуцієм, Моци, Лаоци та Хань Феєм («легізм»). В цей час з'являється поняття «юе» - музика, яке поєднало в собі поезію, танок, живопис, архітектуру тощо. Все підкорялось музичному оформленню, адже на думку китайців для гармонії головну роль відіграло музичне виховання. Так, в епоху раннього Чжоу формується система церемоній, де важливе значення набувала музика. Згодом, починає працювати «Дасіюе», яке відповідало за цю систему. В епоху «Хань» починає свій розвиток співтовариство «Юефу», яке займалось збиранням народних пісень, фольклору та здійснювало контроль над музичною галуззю [5, 24]. Важливо, що в Китаї з раннього часу почали виокремлювати висоту, гучність та тембральність. В епоху Цин (221 – 206 р. до н.е.) і Хань (206 – 220 р. до н.е.) відбувається значний розвиток музичної культури, який став стимулом задля розвитку музичної інструментальної сфери. Адже, появився музичний жанр «дацой» - який поєднав в собі музику, танок та спів; який потребував насиченого музичного інструментарію. Відомими творами цього жанру стали: «Циньський князь громить ряди ворогів», «Ічжоу», «Лянчжоу». Згодом цей жанр набуває форми опери та балади, що були побудовані на основі фольклору. Саме з Китаю до країн Європи попали гонги та барани. Важливо, що в Україні схожою до китайського музичного інструменту «цитри» була кобза. Китайці вважали, що ті хто вмє грати на «цитрі» може вчити інших людей музики, співу та танцю. Цікаву інформацію стосовно китайських музичних інструментів знаходимо у роботі Хоу Цзяня: «В Китає каждая национальность имеет свою уникальную музыкальную культуру и своеобразные музыкальные инструменты. В бассейне реки

Янцзы инструменты из шелка и бамбука, гонги и барабаны пользуются большой популярностью. На берегах реки Хуанхэ люди любят играть на губных музыкальных инструментах. На необъятной степи во Внутренней Монголии вы можете наслаждаться мелодиями, исполненными на моринхуре. На Тибетском высокогорье люди исполняют мелодии на флейте дицзы, а на Юго-Западе Китая представители национальности Дай играют на губном музыкальном инструменте хулусы и т.д.» [5, 48].

Науковець Хоу Цзянь подає відомості, стосовно винаходу музичного нотування, яке належить імператору Хуанді (2697-2597 р. до н.е.). Саме він упорядкував систему 12-ти бамбукових флейт «люй-люй», які в результаті надали 12-ти ступеневий хроматичний звукоряд. Цікаву інформацію знаходимо у науковця Хоу Цзянь стосовно народних танців, яких нараховувалось близько 1000 видів. Відомими вважаються танці: «Танок драконів», «Танок левів», «Танок з червоним шовком», «Танок з писаними барабанами», «Сяньцзи», «Сайнайму», «Таюе», «Танок павича», «Танок з коромислом» [5, 27].

Відомо, що у Китаї одним з видів музичного мистецтва вважались номери акробатів чи циркова культура, які за основу брали народні спортивні ігри. Саме акробатичні трюки набули популярності в епоху «Весни та Осені» (770-476 роки до н.е.). Згодом циркові номери стали складнішими та супроводжувались музичним доповненням. Вони стали частиною театральних вистав. Теоретичну частину музичної культури Китаю становила система 12-ти Люй, що мала форму 12-ступеневого звукоряду. Ця система з'явилась під час правління імператора Хуанді, що відноситься до епохи Шан. Літературне згадування про музичний звукоряд дослідники знаходять в «Го юй» (522 р. до н.е.). Пізніше, питання структури звукоряду знаходить відображення в праці Сима Цянь «Люй шу» чи «Трактат про музичні звуки та трубки» (100 р. до н.е.). Адже, за дослідженнями вченого, тільки китайці пов'язували одиниці вимірювання з музичним інструментарієм. Китайці вважали, що саме 12-ти ступенева система музичного звукоряду гармонійно відтворює гармонію всесвіту: 12 місяців містить рік. В основі п'яти ступеневої системи стояли Південна та Північна школи, які мали відмінності між собою. Південній школі було характерна пентатоніка, ліричне виконання, гра переважно на духових інструментах. Північна ж школа мала ж традиційний 7-ступеневий звукоряд, переважали теми героїчного характеру та гра на струнних

музичних інструментах. Поява музичного жанру «чу гін тяу», який синтезував співи з розмовними темами та супроводом з музичним інструментом (епоха Сун). Згодом, коли до цього жанру був доданий музичний інструмент «піпа», він отримав назву «тан чан». Так, завдяки процесу розвитку музичної культури Китаю виокремлюються основні види, серед яких – пісні, танцювальна музика, музика, що супроводжувала оповіді, оперна музика та інструментальна [5, 32].

Висновки. Отже, театральне мистецтво Китаю відрізняється культурною єдністю та своєрідністю. На світогляд Китаю здійснювала вплив філософське бачення світу, що здійснило вплив як на старовинний театр, так і на музичне мистецтво Китаю. Китайський театр був в повному розумінні народним. Музична сторона класичного театру відрізняється нерозривною єдністю звуку, слова і танцю. Коло образів, настроїв, прийомів акторської гри характеризується певним типом мелодики, ритміки, складом оркестру. Отже, театральна культура старовинного Китаю та музичне мистецтво є цікавим й не до кінця вивченим, це зумовлює потребу подальшого розвитку у вивченні даної проблематики.

Література

1. Васильев Л.С. Древний Китай. М.: Наука. 2000. Т.2. 484с.
2. Градов Ю.Н. Шелковый путь и три моих Китая (Воспоминания и письма). М.: Стратегия. 2004. 304с.
3. Григор'єва Т.П. Дао і логос (зустріч культур). М.: Наука. 1992. 423 с.
4. Судзуки Д.Т. Основа Дзен-Буддизма. Бишкек. 1993. 156с.
5. Хоу Цзянь. Художній світ китайської народної опери: [монографія / російською мовою; наукова редакція доктора культурології В. Г. Антонюк]. Луцьк: ПВД «Твердиня». 2010. 100с.

References

1. Vasilyev, L.S. (2000). Ancient China [Drevny Kitai]. M.: Science, 2, 484. [in Russian].
2. Gradov Yu.N. (2004). The Silk Road and Three of My China (Memories and Letters) [Shelkovy put I tri moih Kitaia. Vospominania I pisma]. M.: Strategy, 304. [in Russian].
3. Grigorieva T.P. (1992). Tao and logo (meeting of cultures). [Dao i logos (zustrich kultur)]. M.: Science, 423 p. [in Russian].
4. Suzuki D.T. (1993). The basis of Zen Buddhism [Osnova Dzen buddizma]. Bishkek, 156. [in Russian].
5. Hou Jian. (2010). The artistic world of Chinese folk opera: [monograph, in Russian; scientific edition of Doctor of Cultural Studies VG Antonyuk] [Hudogniy svit kitayskoy narodnoi opery]. Lutsk: Firm "Tverdynia," 100. [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 10.01.2020
Прийнято до друку 10.02.2020*